

فلسفه تربیتی دموکراتیک

مبانی، اصول و روشهای آموزش و پرورش

نویسنده:

دکتر طاهره جاویدی کلاته جعفرآبادی

عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه	: جاویدی کلاته جعفرآبادی، طاهره، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: فلسفه تربیتی دموکراتیک: مبانی و اصول و روشهای آموزش و پرورش / نویسنده طاهره جاویدی کلاته جعفرآبادی
مشخصات نشر	: مشهد: آستان قدس رضوی، شرکت به نشر، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.
فروست	: به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی): ۱۰۳۲.
شابک	: 978 - 964 - 02 - 1298 - 1 -
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
عنوان دیگر	: مبانی و اصول و روشهای آموزش و پرورش.
موضوع	: جامعه شناسی تربیتی.
موضوع	: آموزش و پرورش - - هدفها و نقشها.
موضوع	: آموزش و پرورش و دولت.
موضوع	: آموزش و پرورش - - فلسفه.
شناسه افزوده	: شرکت به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی).
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۷ ف ۸ ج ۲ / LC ۱۹۱
رده بندی دیویی	: ۳۰۶/۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۶۰۵۹۷۲

تألیفات منتشر شده
۱۰۳۲

فلسفه تربیتی دموکراتیک

مبانی، اصول و روشهای آموزش و پرورش

دکتر طاهره جاویدی کلاته جعفرآبادی

ویراسته دکتر محمدرضا داورپناه و حمیدرضا نویدی مهر (نگهبان)

چاپ اول / ۱۳۸۸

۲۲۰۰ نسخه / وزیری

چاپ: کامیاب

شابک: ۱ - ۱۲۹۸ - ۰۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸

قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است.

به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)

دفتر مرکزی: مشهد، ص. پ. ۹۱۳۷۵/۴۹۶۹، تلفن ۸۵۱۱۱۳۶-۷، نمابر ۸۵۱۵۵۶۰

دفتر تهران: ۸۸۹۶۰۶۲۰، ۸۸۹۶۲۳۰۱، نمابر ۸۸۹۶۵۹۸۲

آدرس اینترنتی: www.behnashr.com پست الکترونیک: publishing@behnashr.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
فصل اول: دموکراسی و تربیت دموکراتیک (۶۴-۱۳)	
دموکراسی چیست؟.....	۱۳
۱. مفهوم شناسی دموکراسی.....	۱۴
۱-۱ دموکراسی به عنوان یک ایده حکومتی.....	۱۴
۲-۱ دموکراسی به عنوان شیوه حکومتی و شیوه زندگی.....	۱۷
۲. پیش فرضهای دموکراسی.....	۲۱
۳. ابعاد دموکراسی.....	۲۳
۴. دلایل رجحان دموکراسی.....	۲۵
۵. مسائل دموکراسی.....	۳۰
۶. دموکراسی و حقوق بشر.....	۳۳
۷. شرایط دموکراسی.....	۳۴
۸. تناقض نماهای دموکراسی.....	۴۱
تربیت دموکراتیک.....	۴۵
نظریه‌های دموکراسی در تعلیم و تربیت.....	۴۸
۱- نظریه دموکراسی لیبرال.....	۴۸
۲- نظریه دموکراسی جماعت‌گرا.....	۵۰
۳- نظریه دموکراسی تفاهمی.....	۵۴
با هم نگرى تطبیقى نظریه‌های دموکراسی.....	۶۲
فصل دوم: مبانی اصول و روشهای تربیت شهروند در دموکراسی لیبرال (۷۵-۶۵)	
فلسفه تربیتی دموکراسی لیبرال.....	۶۵
۱. مبانی انسان شناسی دموکراسی لیبرال.....	۶۵

- ۱-۱ فرد ۶۵
- ۱-۲ جامعه ۶۶
۲. مفاهیم اصلی در دموکراسی لیبرال ۶۸
- ۱-۲ خودمختاری ۶۹
- ۲-۲ آزادی فردی ۶۹
- ۲-۳ برابری ۷۰
- ۲-۴ مشروعیت ۷۰
- ۲-۵ تکثرگرایی ۷۰
- ۲-۶ بی طرفی ۷۱
۳. دلالت‌های تربیتی دموکراسی لیبرال ۷۱
- ۳-۱ هدف‌های تعلیم و تربیت از نظر دموکراسی لیبرال ۷۱
- ۳-۲ اصول تربیتی دموکراسی لیبرال ۷۲
- ۳-۳ روش‌های تعلیم و تربیت دموکراسی لیبرال ۷۴

فصل سوم: مبانی، اصول و روش‌های تربیت شهروند در دموکراسی جماعت‌گرا (۸۴-۷۶)

- فلسفه تربیتی دموکراسی جماعت‌گرا ۷۶
- ۱- مبانی انسان‌شناسی جماعت‌گرا ۷۶
- ۱-۱ فرد ۷۶
- ۱-۲ جامعه ۷۷
- ۲- مفاهیم اصلی در دموکراسی جماعت‌گرا ۷۸
- ۱-۲ دولت ۷۸
- ۲-۲ اجتماع ۷۹
- ۲-۳ انسجام و یک پارچگی ۷۹
- ۲-۴ برابری ۷۹
- ۲-۵ فضائل اخلاقی ۸۰
- ۲-۶ تصور روایی ۸۰
۳. دلالت‌های تربیتی دموکراسی جماعت‌گرا ۸۰
- ۳-۱ هدف‌های تعلیم و تربیت از نظر دموکراسی جماعت‌گرا ۸۰
- ۳-۲ اصول تربیتی دموکراسی جماعت‌گرا ۸۱
- ۳-۳ روش‌های تعلیم و تربیت دموکراسی جماعت‌گرا ۸۳

فصل چهارم: مبانی اصول و روشهای تربیت شهروند در دموکراسی تفاهمی (۹۹-۸۵)

فلسفه تربیتی دموکراسی تفاهمی	۸۵
۱. مبانی انسان شناسی دموکراسی تفاهمی	۸۵
۱-۱ فرد	۸۵
۱-۲ جامعه	۸۷
۲. مفاهیم اصلی در دموکراسی تفاهمی	۸۸
۱-۲ ارتباط یا تعامل	۸۸
۲-۲ علایق مشترک یا خواست عمومی	۸۸
۲-۳ عقلانیت	۸۹
۲-۴ درک عمیق همگانی	۸۹
۲-۵ مذاکره	۸۹
۲-۶ مشارکت	۸۹
۲-۷ تفکر انتقادی	۹۰
۲-۸ عدالت و برابری	۹۰
۲-۹ قلمرو عمومی	۹۰
۲-۱۰ همکاری	۹۱
۲-۱۱ آزادی	۹۱
۲-۱۲ فضایل اخلاقی	۹۱
۳. دلالتهای تربیتی دموکراسی تفاهمی	۹۱
۳-۱ هدفهای تعلیم و تربیت از نظر دموکراسی تفاهمی	۹۱
۳-۲ اصول تربیتی دموکراسی تفاهمی	۹۳
۳-۳ روشهای تعلیم و تربیت دموکراسی تفاهمی	۹۷

فصل پنجم: مبانی، اصول و روشهای تربیت شهروند دموکراتیک در جمهوری اسلامی ایران (۱۵۴-۱۰۰)

مقدمه	۱۰۰
فلسفه تربیتی دموکراسی در جمهوری اسلامی	۱۰۰
مبانی فلسفه دموکراسی دینی در جمهوری اسلامی	۱۰۰
۱. مبانی انسان شناسی دموکراسی دینی در جمهوری اسلامی ایران	۱۰۰
۱-۱ فرد	۱۰۰
۱-۲ جامعه	۱۰۳
۲. مبانی ارزش شناسی (مفاهیم کلیدی)	۱۰۷
۱-۲ دین محوری	۱۰۸

- ۲-۲ آزادی ۱۱۰
- ۲-۳ عدالت ۱۱۴
- ۲-۴ مشارکت ۱۱۹
- ۲-۵ فردیت ۱۲۷
- ۲-۶ وحدت ۱۳۱
- ۲-۷ صلح و نوع دوستی ۱۳۳
- نتیجه گیری ۱۳۸
۳. دلالت‌های تربیتی دموکراسی در جمهوری اسلامی ایران ۱۴۰
- ۳-۱ هدفهای تعلیم و تربیت دموکراتیک در جمهوری اسلامی ۱۴۰
- ۳-۲ اصول تعلیم و تربیت دموکراتیک در جمهوری اسلامی ۱۴۳
- ۳-۳ روشهای تعلیم و تربیت دموکراتیک در جمهوری اسلامی ۱۴۸
- واژه نامه انگلیسی به فارسی ۱۵۵
- واژه نامه فارسی به انگلیسی ۱۶۱
- منابع فارسی ۱۶۷
- منابع انگلیسی ۱۷۹
- فهرست شکلها**
- شکل (۱) رویکرد غالب فردگرایی است ۶۴
- شکل (۲) رویکرد غالب جمع گرایی است ۶۴
- شکل (۳) رویکرد غالب تفاهمی است ۶۴
- شکل (۴) مبانی هفتگانه ارزش شناسی فلسفه دموکراتیک در جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸

پیشگفتار

از تکوین نخستین جوامع ابتدایی تا به امروز و در دوره‌های تاریخی گوناگون، همواره اندیشه سامان بخشی به حیات جمعی و تنظیم رابطه افراد و گروه‌ها با حکومت وجود داشته و در هر زمان، شکل و نوع خاصی از حکومت جلوه گر شده است. دموکراسی از زمانهای خیلی دور به عنوان شکلی از حکومت مطرح بوده است. «سیسرو»^۱ در رم باستان، قبل از آغاز مسیحیت برای اولین بار مفهوم جامعه مدنی^۲ را که به عنوان معادلی برای جامعه دموکراتیک به شمار می‌رود، مطرح کرده است. در قرون وسطی نیز از مفاهیم و مقوله‌هایی مشابه استفاده و از قرن ۱۷ به بعد مفهوم دموکراسی توسط دانشمندانی چون «لاک»^۳ «منتسکیو»^۴ «کانت»^۵ «هگل»^۶ «استوارت میل»^۷ «مارکس»^۸ «هابرماس»^۹ با عنوانهایی مطرح شده است (منوچهری، ۱۳۷۶). امروزه متعاقب نظر اندیشوران بزرگ از جمله «جان پاتریک»^{۱۰} (۱۹۹۵) و به استناد مدارک و شواهد عینی، دموکراسی مقبولیت جهانی پیدا کرده و توجه به این شیوه حکومتی از سوی بسیاری از دولتها و کشورهای مختلف جهان، ضرورت یافته است. همچنین، مفهوم مردم سالاری از مرزهای علمی و نظری فراتر رفته و وارد عهدنامه‌های گوناگون بین‌المللی گردیده است. برای نمونه، اعلامیه جهانی حقوق بشر

1- Marcus Tullius Cicero.

3-John Locke.

5-Immanuel Kant.

7- John Stuart Mill.

9- Jurgen Habermas.

2- Civil Society

4- Charles-Louis Montesquieu.

6-G.W.F Hegel.

8- Karl Marx.

10- J. Patrick.

که مقبولیت جهانی یافته و تقریباً همه کشورها آن را به رسمیت شناخته‌اند، با تشریح حقوق گوناگون هر فرد انسانی، ویژگی جامعه‌ای را که انسان می‌تواند در آن زندگی شرافتمندانه داشته باشد و به پیشرفت و شکوفایی حقوق خود دست یابد، تعریف کرده است. بند ۲ ماده این اعلامیه، وجود یک جامعه مردم سالار را شرط اساسی برای اجرای حقوق و آزادیهای مردم و محدودیتهایی که دولتها می‌توانند در جامعه برقرار کنند، دانسته است. همچنین، بند دوم ماده ۲۲ میثاق جهانی، حقوق مدنی و سیاسی را که در سال ۱۹۹۶ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده، به جامعه مردم سالاری تصریح کرده است. این عهدنامه، مورد پذیرش دولت ایران قرار گرفته و در مجلس قانونگذاری تصویب شده است. بر پایه این اسناد بین‌المللی می‌توان گفت، عنوان شناخته شده جامعه مردم سالاری تنها وصف حقوقی و سیاسی است که برای جوامع امروزی قابل پذیرش بوده و مقبولیت عام جهانی یافته است (کاشانی ۱۳۷۶).

در ایران ندای دموکراسی از زمان انقلاب مشروطیت شروع شده و جمهوری اسلامی ایران، هم به دلیل تعهد بین‌المللی و هم به علت التزام به اجرای قانون اساسی، خود را به تجلی دوباره این فرایند ملتزم نموده است.

اکنون ایران اسلامی در جهت تحقق بخشیدن به مفهوم دموکراسی، تلاشها و چالشهای فراوان مسؤولان و اندیشوران را شاهد است. نکته حایز توجه اینکه، دموکراسی در ایران با دموکراسی در جوامع غربی متفاوت به نظر می‌رسد، زیرا پیش فرضهای این دو با یکدیگر متفاوتند. آنچه تحت عنوان دموکراسی در جامعه ایران مدنظر می‌باشد، حکومتی است که در عین محترم شمردن حاکمیت ملی و حق مردم در تعیین سرنوشت خود، این مشارکت را در چارچوب اصول، ارزشها و قوانین اسلامی پی‌ریزی می‌کند. به عبارت دیگر، ارائه الگویی از دموکراسی که مطابق با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران باشد.

بنابراین، سؤال این است که آیا تبیین فلسفی چنین نظامی مهبیاست؟ به عقیده برخی صاحب‌نظران که طرفدار امکان جمع دین و دموکراسی - چنین اقدامی ممکن است. اینان بر این باورند که دموکراسی تنها یک روش است و جمع شدن آن با لیبرالیسم نه امری ضرورتاً منطقی، بلکه امری تاریخی می‌باشد. پس همان گونه که در غرب دموکراسی در بستر لیبرالیسم تجلی یافت و رنگ و بوی لیبرالی به خود گرفت، می‌تواند در کشورهای

اسلامی نیز با آموزه‌های دینی شکلی نو به خود گیرد. به عبارت دیگر، اگر دموکراسی در غرب پیش‌فرضهای خاص خود را داشته پس می‌توان آن را با پیش‌فرضهای دیگری همچون پیش‌فرضهای تبیین شده در دین اسلام، بازسازی کرد (خرمشاد، ۱۳۸۲).

چنانکه ملاحظه می‌گردد، دموکراسی در جمهوری اسلامی ایران می‌تواند مقوله‌ای خاص و در عرصه سیاست بین‌المللی پدیده‌ای نو باشد. در این صورت، لازم است از طریق انجام پژوهشهایی، مبانی و اصول حاکم بر آن تبیین شود. در این راستا، کتاب حاضر که در قلمرو فلسفه تعلیم و تربیت نگارش یافته است، رسالت تبیین مبانی و اصول فلسفه تربیتی دموکراتیک و دلالت‌های تربیتی آن را بر عهده دارد.

از این رو در این کتاب در فصل اول، موضوع دموکراسی و تعلیم و تربیت بررسی شده، آنگاه در فصول دو، سه و چهار فلسفه‌های تربیتی دموکراتیک در غرب (لیبرال، جماعت‌گرا و تفاهمی) و دلالت‌های تربیتی آنها تبیین گردیده و در خاتمه در فصل پنجم فلسفه تربیتی دموکراتیک در جمهوری اسلامی ایران و دلالت‌های تربیتی آن ارائه شده است.

این کتاب می‌تواند به عنوان یک کتاب درسی مورد استفاده دانشجویان مقطع کارشناسی و تحصیلات تکمیلی علوم تربیتی، علوم سیاسی، فلسفه و بویژه فلسفه آموزش و پرورش قرارگیرد. علاوه بر این علاقه‌مندان به تربیت دموکراتیک نیز می‌توانند از این کتاب بهره‌مند شوند و به دانش تخصصی خود بیفزایند.

در خاتمه شایسته می‌دانم از استادان گرانقدر دکتر محمود مهر محمدی و دکتر خسرو باقری و پروفسور جان پرتلی استاد دانشگاه تورنتوی کانادا که در انجام پژوهش و در نگارش و تألیف متن از راهنمایی‌های آنان بهره گرفته‌ام، مراتب سپاس خویش را ابراز دارم. همچنین از خانواده محترم، دکتر بختیار شعبانی ورکی و فرزندان دلبندم که همواره صمیمانه فرصت مطالعه و پژوهش را برایم فراهم آورده‌اند، و پدر و مادر عزیزم که همیشه مشوق من در امر تحصیل و تحقیق بوده‌اند، خالصانه تشکر نمایم.

طاهره جاویدی کلانه جعفرآبادی

بهار ۸۷